

Olivier Hekster:

'Natuurlijk is het basis- en voortgezet onderwijs het belangrijkste segment van ons onderwijsbestel. Daar ligt het fundament en daar maak je de samenleving.'

Birgit Donker:

'Het is zeer verontrustend dat het middelbaar en basisonderwijs als waardeloos wordt gekwalificeerd. Dat is onzin! Het gaat veel beter dan men ons wil doen geloven.'

De macht van het geschreven woord

Twee werelden, die van de krant en die van de oude geschiedenis. Ze lijken mijlen uit elkaar te liggen. Maar dat blijkt mee te vallen, zo blijkt uit het gesprek tussen Birgit Donker, hoofdredacteur van NRC-Handelsblad en nrc.next, en Olivier Hekster, hoogleraar oude geschiedenis aan de Radboud Universiteit, over hun visie op het geschreven woord. 'De vaardigheid om zelfstandig te leren is dramatisch achteruitgegaan; studenten hebben nooit geleerd hoe ze kennis moeten leren verwerken.'

Olivier Hekster stelt eerstejaars studenten tijdens het eerste college altijd de vraag wie van hen dagelijks een krant leest. 'Je zou bij studenten geschiedenis toch een zekere interesse in het nieuws mogen verwachten,' zegt hij, 'maar het blijkt dat de groep die dagelijks een krant leest helaas niet zo groot is. Sterker nog, de studenten zijn over het algemeen minder op de hoogte van wat er gebeurt in de samenleving dan je op grond van hun interesse voor geschiedenis zou mogen verwachten.' Donker: 'Het is waar dat vroeger meer mensen met een krant in de collegezaal verschenen, maar anderzijds heeft onze krant nrc.next, waar we twee jaar geleden mee zijn begonnen, momenteel een betaalde oplage van 70.000 exemplaren. Dat betekent een bereik van 311.000 lezers. Voor tachtig procent zijn dat lezers die eerder géén betaalde papieren krant lazen. Een verheugende ontwikkeling, want lezen levert een grote verrijking op. Je begrijpt dingen beter. Als we bij de groei van nrc.next de gratis kranten optellen dan kan er maar één conclusie zijn: er worden in Nederland meer kranten dan ooit gelezen.'

Verzameling persberichten

De meeste studenten lezen wel de gratis dagbladen als Metro, Dag en Spits. Dat heeft voor een deel te maken met hun leefpatroon, ze wonen vaak nog thuis en komen per openbaar vervoer naar de colleges. Hekster: 'De gratis kranten geven echter geen achtergronden. Kort door de bocht gesteld zijn dit soort kranten een verzameling persberichten. Mijn studenten herkennen dus kennelijk de meerwaarde van een kwaliteitskrant niet. Ik vind dat verontrustend. Het geeft blijk van het onvermogen om kritisch te beschouwen. Juist in dat kritisch beschouwen zit een belangrijke taak van een krant. Hoe dan ook, elke vorm van het geschreven woord is een stap voorwaarts om de geestelijke ontwikkeling verder te helpen.'

Donker: 'De belangrijkste oorzaak van de populariteit van de gratis dagbladen is dat ze gratis zijn en wij weten: niets is gratis.'

Wanneer je een krant op niveau wilt maken, zoals wij dat doen, dan heb je een uitgebreid correspondentennetwerk, een hoogstaande wetenschapsredactie en een kundige kunstredactie nodig om maar eens een paar kostenposten te noemen.

Mensen betalen daar overigens graag voor omdat ze weten dat ze een krant met meerwaarde krijgen. Daarom ben ik beslist niet somber over de toekomst van de krant, zeker in samenhang met de digitale edities. Die zijn absoluut complementair aan elkaar.'

Cicero klaagde al dat 'vroeger alles beter was'. Ook nu gaan die geluiden vaak op. Zowel wat betreft onderwijs als wat de media betreft. Hekster daarover: 'Inderdaad, alles wordt altijd met vroeger vergeleken. Datgene wat je in je jeugd geleerd hebt beschouw je al snel als de waarheid. En vergeleken met vroeger, verdwijnt er sommige kennis. Bijvoorbeeld bepaalde soorten van talige kennis, zoals het uit het blote hoofd kunnen voordragen van gedichten. Die kennis is er niet meer, nu kun je met één druk op de knop het gedicht vinden. In dat opzicht is er toch iets verloren gegaan.'

Verder verslechteren

Door de komst van het Studiehuis en andere veranderingen in het voortgezet onderwijs kunnen studenten nu beter discussiëren en presenteren. Helaas heeft die medaille ook een keerzijde weet Hekster. 'Het niveau van spellen is bedroevend en ik zie het steeds verder verslechteren. Verder is er een absolute onkunde op het gebied van interpunctie en zijn studenten niet in staat de daadwerkelijke betekenis van woorden te onderkennen. Daarnaast is de vaardigheid om zelfstandig te leren dramatisch achteruitgegaan; de studenten hebben nooit geleerd hoe ze kennis moeten leren verwerken. Studenten vinden het vaak lastig verschillende typen informatie te onderscheiden om er vervolgens een formulering van te maken die eenduidig is. Ik accepteer dat de taal verandert, maar als je bij een werkwoord

Sijmen van Wijk
Sanne de Roever
portret

niet meer het bijbehorende onderwerp kunt vinden, dan heb je toch een probleem.’

Donker is het deels eens met Hekster wat betreft zijn constatering over de veranderingen op het gebied van taalvaardigheid. Maar of dat een symptoom is voor achteruitgang in kennis waagt ze te betwijfelen. De hoofdredacteur: ‘Bepaalde kennis is minder geworden dan vroeger, maar daar is andere kennis voor in de plaats gekomen. Een voorbeeld: in de beroemde zesde druk van de Winkler Prins, van net na de Tweede Wereldoorlog, kun je de hele negentiende eeuw nog terugvinden. In de zevende druk is dat helemaal verdwenen ten gunste van allerlei culturele onderwerpen. Een enorme kennisdaling, maar wél vervangen door wat anders. En zo gaat het nu ook. Voor een algemene kennisdaling zijn geen duidelijke aanwijzingen. Wat ik hier wel wil stellen, is dat er nooit een nulmeting is gedaan, wat is de kennis van de Nederlandse bevolking. Dat is een grote leemte in het onderwijsdebat. Het niveau is gedaald, zegt men, de vraag is dan: welk niveau? Om zo maar te stellen dat er sprake is van kennisdaling vind ik prematuur. Er is andere kennis. Het is ook zeer verontrustend dat het gehele middelbaar en basisonderwijs als waardeloos wordt gekwalificeerd. Dat is onzin! Het gaat veel beter dan men ons wil doen geloven. Wij hebben twee artikelen gepubliceerd waarin leerlingen naar aanleiding van het rapport Dijsselbloem aan het woord komen. Die kinderen hebben er grote moeite mee dat er voortdurend wordt gezegd dat ze slecht onderwijs krijgen. Zo praten we elkaar de put in en dat moeten we niet doen. Bekijkken we het onderwijsniveau van de totale Nederlandse bevolking dan moet je constateren dat het peil geweldig is. Natuurlijk, het kan altijd beter, maar dat is iets anders. Nogmaals, we hebben geen nulmeting gehad – en dat wrekt zich evenzeer in het rapport van de Commissie Dijsselbloem – dus je kunt niet zeggen of ons onderwijs nu beter of slechter is dan twintig jaar geleden. Het gaat mij persoonlijk echt te ver dat het momenteel dramatisch slecht zou zijn.’

Onderlaag

Soms wordt verondersteld dat er een kloof ontstaan is tussen de intellectuele bovenlaag van onze samenleving en de mensen die minder opleiding genoten hebben. Donker vindt het moeilijk om die kloof te benoemen omdat we niet precies weten hoe groot die kloof ooit is geweest. Hekster meent dat de onderlaag in onze samenleving zich nu wel gemakkelijker kan uiten door blogs en msn. ‘De peilingen geven invloed aan een groep mensen die in vroeger tijden voornamelijk bezig was om zichzelf in leven te houden. De kloof is niet groter dan in bijvoorbeeld de Victoriaanse tijd, toen naast een bovenlaag die in luxe leefde een onderlaag van de bevolking nog in een plaggenhut moest wonen. We luisteren nu meer naar de onderlaag.’ Donker: ‘Het is werkelijk interessant om te proberen precies te weten te komen wat er in de samenleving speelt, maar ondanks de opiniepeilingen weten we vaak niet wat er écht leeft. Wat Joris Luyendijk beweert in zijn boek *‘Het zijn net mensen’* (dat we niet echt weten wat er in dictaturen leeft), geldt mutatis mutandis eveneens voor Nederland. Als krant moet je niet alleen publiceren wat politici vinden. Anderen moet je ook aan bod laten komen, maar als je iemand aan het woord laat, moet die persoon wel ergens voor staan. Kijken we naar internet dan is dat een groot boek waaraan iedereen meeschrijft. Het heeft beslist waarde wat mensen schrijven, maar er is een handicap. Je weet niet of het waar is wat iemand op internet zet en wat zijn belangen zijn. Dat is weer een nadeel van de burgerjournalistiek.’

Visie

Wat moet er met ons onderwijs gebeuren? Donker meent dat het te simpel is om te stellen dat er meer geld naartoe moet. ‘We willen veel in dit land; gezondheidszorg en veiligheid kosten ook veel geld. Natuurlijk juich ik het toe wanneer er meer geld voor onderwijs beschikbaar komt, maar het probleem is een stuk complexer. We zouden wel kunnen beginnen door het idiote

plan van gratis schoolboeken in te trekken.' Hekster onderschrijft dat. 'Ik zou niet weten waar het geld vandaan moet komen,' zegt hij. 'Een deel van de 1 miljard voor leraren is gevonden in het hoger onderwijs. Onze eerste geldstroom is voor een gedeelte gewoonweg verdwenen. Daardoor worden in de geesteswetenschappen nog nauwelijks promovendi in dienst genomen. Natuurlijk is het basis- en voortgezet onderwijs het belangrijkste segment van ons onderwijsbestel. Daar ligt het fundament en daar maak je de samenleving. Desalniettemin vind ik het tamelijk kortzichtig om die problemen op te lossen door het geld bij het hoger onderwijs weg te halen en tegelijkertijd te zeggen: we willen excellentie. Als je een geordende samenleving met een gemiddeld kennisniveau wilt creëren, dan kunnen daar grote voordelen aan zitten. Maar dan moet je niet ineens aan het hoger onderwijs heel andere eisen gaan stellen.' Beide gesprekspartners missen een integrale visie van het ministerie van OCW. Hekster gaat nog een stapje verder door te stellen dat hij nooit een integrale visie op onderwijs heeft kunnen ontdekken. 'Het zou prettig zijn als er op een dergelijk consistente manier naar onderwijs gekeken zou worden. Aan de andere kant weet ik niet of we voor die integrale visie wel bij het

ministerie van OCW zouden moeten zijn. Ik zou wel willen pleiten om die visie op een lager niveau te laten ontwikkelen en die te laten overnemen.' Donker: 'Het probleem is bovendien de uitvoering geweest. Het stadium van de visieontwikkeling is overgeslagen en dat is nu juist het punt waardoor de scholen in de problemen kwamen, omdat precies werd verteld hoe het moest. De visie gaat toch veel meer over waar we naar toe zouden moeten met ons onderwijs. Een visie betekent voor mij het maken van heldere keuzen, ook wat je niet doet.'

Geëngageerd

Hekster is niet erg enthousiast over het InnovatiePlatform. 'Alleen de term 'kenniseconomie' waarmee het Platform steeds naar voren treedt, geeft al aan dat dit gremium sterk op economische zaken gericht is. De kennis is dus kennelijk gericht op economische kennis en dat is een heel beperkte visie op wetenschap. Te beperkt als je het mij vraagt. De verdediging van die keuze heb ik nog nergens gehoord. Wat mij verbaast – en waar ik mezelf net zo goed aan schuldig maak – is het geringe verzet van wetenschappers tegen deze beperkte visie. Op de een of andere manier is het een dogma geworden. Het draait om de kenniseconomie en de wetenschap is belangrijk vanwege de kenniseconomie.' Donker: 'Ik zou daarbij willen aantekenen dat kennis natuurlijk niet alleen aan universiteiten ontwikkeld wordt. De universiteit mag niet de enige institutie zijn en is feitelijk ook niet de enige.' Hekster: 'In de wetenschappelijke ontwikkeling die door bedrijven gefinancierd wordt, zit ook behoorlijk wat overheidsgeld. Ik zou de discussie wel willen aangaan om te bekijken of alleen dat soort onderzoek belangrijk is voor onze samenleving. Ik denk dat andere typen van onderzoek minstens even belangrijk zijn. Wetenschappers zouden zeker eens een tegengeluid moeten laten horen. Kijk ik naar mezelf, dan weet ik waarom ik dat niet doe, ik zit tot over mijn oren in het werk.' Donker: 'Je pleit dus voor geëngageerde wetenschappers.' Hekster: 'Ik pleit absoluut voor geëngageerde wetenschappers. Waar worden we anders voor betaald? Een heel mooie definitie van letteren is: letteren maken mensen meer mens. Alle taken die wij als wetenschappers opgelegd krijgen, gaan echter aan deze definitie vooraf.'

